

ענף הבקר בקיבוץ המעפיל בתשכ"א

שנה כמעט יצאנו ממבני הרפת הסטאנדארטיים לסככות. עם חיסול עדר החולבות בשנת 1955 בנינו מכספי התמורה גם ביתן חליבה — מבלי שתימצא אז פרה לחליבה. אך השקעה זו בזמנה, ממקור כספי מתאים, איפשרה שיקום מזורז ומניע עת מכשולים כגון חוסר עובדים וכו' — שהינם תופעה רגילה במשק הקיבוצי לגבי ענף כושל. אבל נטל הריבית וההוצאות הכלליות על הון ההשקעה היוו עול קשה על עדר קטן, המתרחב באיטיות. ללא רכישות מבחוץ כמעט — כאמור, רק עם הגיענו לניצול מינימאלי של המתקנים וכוו האדם, חל שיפור במצב הכלכלי — ומה גם כשענף מבוסס נאבק קשה על קיומו. במצב של היום, ולקראת סיכויי העתיד, חייב משק בעל עדר קטן או בינוני — עד 120 חולבות — לשל קול היטב בטרם ישקיע למען הרחבה נוספת או לשם חיסכון בימי עבודה. לא תמיד מחזירה הלהיטות לחידושים יקרים את התמורה המיידית — ולא כל הקודם זוכה. אנו חולבים 'עד היום בביתן במכונה המיטלטלת של דה-לאוראל, אשר נרכשה בשנת 1949 ב-300 ל"י, ובאמצעותה אפשר, בלי מאמץ מיוחד, לחלוב 20 פרות לשעה. אנו עדיין מהססים אם להשקיע בקומביין חליבה, הגם שידועים לנו כל היתרונות; אולם התרחבות העדר מעל ל-100 חולבות תוך שנה זו יתכן ותצדיק השקעה זו לבסוף.

עם ניתוחם של סיכומי הענף במשקנו לשנת תשכ"א בדצוני להציג מספר בעיות, אשר חורגות, לדעתנו, מתחומי המשק הבודד.

ענף הבקר כונן אצלנו בשנת 1946, כשנה אחר עלייתנו על הקרקע, אך במשך הזמן חוסל העדר פעמיים. פעם בעקבות הפינוי בעת מלחמת השחרור (הפלה מדבקת) ופעם שנייה — עם מבצע חיסול השחפת בשנים 1954—1955. העדר הקיים עתה — מוצאו (ברובו) מהעגלות אשר שרדו מ-83 חולבות אשר חוסלו ב-1955; תחילתו, אם כן בשנת 1956. במשך שש השנים הגענו שוב ל-90 חולבות, 75 עגלות ומבכירות, ועדר עגלים המונה כ-50 ראש במרוצת השנה. זו השנה השלישית שסיכמנו תנובה ממוצעת מעל ל-6000 ק"ג לפרה לשנה.

מובן מאליו שרק בעדר גדול יחסית יש סיכוי לרווחיות הענף, על מבניו ומתקניו היקריים. על כן, רק עם הגיענו בשנת תשכ"א לממדי צע שנתי של 80 חולבות אפשר היה להעמיד את הענף על בסיס כלכלי בריא יותר ולגשת לתכנון יסודי של היקפו ודרכי ההזנה במסגרת המשקית הכוללת.

השקעות בענף

היינו בין הראשונים באיזור כאשר לפני 11

הזנה

הרכב תפריט המזון לעדר כולו בשנה הנסקרת היה כדלהלן:

סוג המזון	% בחנה הכללית	מחיר י"מ, אג'	הערות
מזון מרוכז	47	20.79	תערובת מהמשק, כולל מחסנאות וכו'
שחת מכל הסוגים	7.5	26.3	
קליפות הדר	3	19.6	כולל הובלה למשק בטרקטור
סלק, כרוב מספוא			כרוב מספוא ייקר את המנה —
גידולי עזר בבעל תחמיץ	10.5	29.5	היה זה ניסיון ראשון
אספסת ירוקה	7	17.6	עומדת לרשות הרפת רק בחורף
מרעה זרוע — קצור	25	14.2	
ס"ה וממוצע	100	20.28	מחיר ממוצע של יחידת מזון במשק

עמה הוזלה נוספת בסעיף האספקה מחד גיסא והגברת השימוש במ"מ מאידך גיסא.

כרוב מספוא

המספוא היקר הזה ומקומו במשקנו שימשו סלע המחלוקת בינינו לבין מומחים ומדריכים, אשר טענו עוד בתחילת חודש דצמבר ש.ז., כי לגידול יקר זה אין זכות קיום במשק, שלרשותו בעונת החורף שטח-אספסת (של המכון), קלי-פות הדר וקצת תחמיץ. אך המציאות מוכיחה כי באזורנו אין לבסס אספקה חורפית לעונת ההמלטות, כשמחצית החולבות מניבות 30 ליטר ומעלה, על גידולים, אליהם אי-אפשר להגיע משך שבוע ימים לאחר כל גשם. במשך כל תקופת דצמבר, ינואר ומחצית פברואר הצלחנו לקצור... בדיוק 15 טונות אספסת. בכלי עבודה המקובלים כיום אין כל אפשרות לעלות על שטח האספסת במרבית המשקים. כל עוד אין בידי המשק היכולת לייצר ולספק כמות גדולה של תחמיץ, אסור לסכן את התנובה הגבוהה בעונה זו ולהפקירה בידי שמייים. גם קליפות הדר אין די ברציפות עקב ריבוי הגשמים. הכרוב, מחמת יקרותו, נכלל בתפריט כמספוא עסיסי לשעת חירום בעיקר (עונה גשומה ממושכת), אך מה לעשות והשנה נמשכת שעת חירום זו כבר חודשיים ומעלה? ברירה אחרת, אך ודאי לא זולה יותר, היא לדחות את מועד ההמלטות לחודשי פברואר-מרץ, אך מי מסוגל לבצע זאת או לעמוד בזה? שלא כבחודשי הקיץ המאוחרים, מעיניקה יחידת המזון היקרה של הכרוב בעונה זו תמורה כדאית. אם כי המגמה הכללית צריכה להיות מיעוט בגיוון הגידולים תוך הסתפקות בתחמיץ זול כתוספת קבועה למנה הירוקה (פרט לעונת הסלק). אין להתעלם מהבטחת מזון ירוק או עסיסי לשעת חירום. אפילו הוא יקר, הרי משקלו קטן בכלל כמות המזון ולעומת זה השפעתו עלולה להיות מורגשת ברמת התנובה.

שיתוף מספוא-רפת

צמדתי בשאלה זו אינה רק השקפתי הפרטית או חזון לאחרית הימים, כי מבוססת היא על

רק והירות מאקסימאלית בהשקעות כבדות — אני מדגיש — כבדות, ואיני מתכוון כלל לשיכר לולים אשר מביאים תוצאות בעלות ערך תמורה סכומים קטנים יחסית, מבטיחה סיכוי לתמורה הוגנת. בלאו הכי גבוה נטל התוצאות הכלליות, הריבית והשירותים, המהווה במרבית המשקים כ-25—30 אחוז מכלל התוצאות הייצור. לדעתי חייב המשק לכוון את מאמציו הכספיים בראש וראשונה להוזלת האספקה, שחלקה בהוצאות הוא כדי 60% בענף זה והיא הקובעת את רווח-יותו. אמנם בסיפוק גאוה מקצועית מלווים כולנו את ההישגים בחיסכון ימי העבודה לפרה או לייצור 1000 ליטר חלב — אך תמורת איוו השקעה הושג הדבר, ואיך הישגים אלה משתקפים במשך שנים במאזן — לעולם לא נדע. אפילו במשק המפגר ביותר לא עולות הוצאות העבודה על 15% — ואם כי איני מזלזל כלל וכלל בחשיבות הוצאה זו — הרי בתנאים של חוסר הון מתאים יש להשקיע מאמץ כספי קודם כל, בפתרון בעיות יסוד של רווחיות הענף.

לגבי התצרוכת התיאורטית מסתכמת הונה זו בהעברה של 9000 יחידות מזון בערך — לכאורה קטנה מאוד. החישוב נערך בהתאם לנורמות הריאליות, הניתנות למעשה בביצוע השוטף, מבלי להכליל העברה „מתוכננת“.

ברשות המשק שטח מרעה זרוע בן 120 ד' בגיל 10—12 שנה, אשר הניב 1185 טונות ירק רודוס קצור 80 טונות שחת. מרעה זה מספק את מנת הירק היסודית ממאי עד דצמבר, אך בגלל עודפים נאלצנו לייצר שחת ואף לצמצם במקצת את מנת המזון המרוכז. יחידת מזון בתערובת עלתה 21 אג' בקירוב, בעוד זו מהרר דוס — רק 14.2 אג', ואפילו נניח, כי נגרם הפסד מה בתנובת החלב בחדשי הקיץ המאוחרים מחד מת צמצום מנת המ"מ, הריני מסופק אם ההפרש של 7 אג' במחירי יחידות המזון היה בא על פיצויו מתוספת התנובה. הפעלת מכון התערובת „אמבר“ מבטיחה הוזלה ניכרת במחיר המ"מ, ואם אמנם תקויים הבטחה זו יהיו גם השיקולים שונים. השנה צימצמנו את שטח המרעה בשליש, באשר הוא זקוק להתחדשות והשתלבות במחזור הגידולים. מניעת עודפים מהמרעה תביא

יעילות, בנות ביצוע בידי האדם העובד ונוחות לניתוח מידי. על ההתאחדות, בשיתוף עם המכון לפיריון עבודה והמרכז למיכון משרדי, ותוך ניצול הנסיון והמשקים עצמם, לעבד שיטות, אשר יענו על הדרישות הבאות:

1. הרישום צריך להיות פשוט, מובן ופתוח לכל עובד משמרת. עבר זמנם של ספרים בהנ"ל הלח חשבוניות מודרניות, הכרטיסיה והדפים נ"ל תנים לסיכום והשוואה מהירים בעזרת מכונות החישוב.

2. יש להבהיר את המגמה היסודית של הרישום ומה הם הנתונים הדרושים לניהול מקצועי כלכלי שוטף ועידכון התחשיבים.

יש לשוות לרישום שיטה וצורה המאפשרים איסוף יומיומי קל ונוח של הנתונים, כי העובדים במשמרת בוחלים ב"ניירת" וסירבול משרדי. נוסף לזה, טרם ראיתי עובד, אשר יוציא ספר רישום מתוך המגירה וידפדף בין עשרות עמודי ידיים רטובות על מנת לרשום כמות השחת או חלב שהגיש לעגלות. על כן אני מדגיש את חשיבות הרישום הפתוח. הפשטות גם תביא לידי רישום על-ידי כל העובדים ותמנע מצד שני סירוב בול ביורוקראטי ובזבוז שעות עבודה יקרות — אחת מאבני הנגף הרציניות בחקלאות של ארצות הסוציאליזם.

בעוד מתנהל ויכוח מקצועי בעתונות המקצועית בעל אופי כללי ומקיף, הרי מוטל עלינו לבקש פתרונות העונים על התנאים בהם נמצא כל משק או כל איזור. כשם שאנו בוחלים בהערכת שיטות עיוורות מארצות אחרות, כן יש לבחון כל דיעה או הלכה מקצועית לאור תנאי איזור מסויים ואפשרויות הייצור האופטימאליות הניתנות להשיג. בהזנה אין תורות מסיני — אף לא לגבי אחוז התערובת בגבולות מסויים מים — כל עיקרון מביא תועלת רק כאשר הגשמתו תואמת את המציאות עליה הוא מופעל.

נתן כהן

קיבוץ המעפיל, 7.2.1962

המציאות במשקנו ונחלת כלל הגורמים המשקיים. לדידנו הרפת והמספוא הם מפעל משולב, שתכניתו הבלעדית היא ייצור חלב ובשר בצורה רנטאבילית בתנאי ייצור נתונים. העובדים בשני הענפים אחראים אמנם מבחינת הידע המקצועי והביצוע המעשי, "למחלקותיהם", אך המטרה היא אחת והביצוע כפוף לה בכל שלבי הייצור. אנו פועלים על בסיס יום עבודה משקי בשטחי המספוא המשרתים את הרפת וחשוב מחירי האספקה לפי הוצאות ייצורם הממשיות. רק כך אנו מסוגלים להגיע לידי מסקנות לגבי כל גידול מבחינת יעילותו בהשגת המטרות הנ"ל. אין כמובן להתעלם גם כאן מהגורם האנושי, ועלי להדגיש את השותפות הפוריה והרגשת האחזקות ההדדית. איני יכול עוד לקבוע כיום אם שיטתנו הביאה ליצירת רוח הצוות — או נתאפשרה הודות לה. ככל שאנו מתמסרים להעמקת נושא זה, ובחתירתנו המתמדת לחיפוש פתרונות מתאימים בתנאי המשק שלנו — גוברת בנו ההכרה כי דרך זו תורמת לא מעט לרמת תנובה גבוהה ונצילות מזון יעילה. חשיבותה עולה אולי על בעיות טיפוח, כי כאן טמון המפתח לניצול מאקסימאלי של הישגים טיפוחיים והפיכתם ליתרונות כלכליים.

שיטות רישום וייעולן

ענף הבקר והמספוא כמפעל ייצור מודרני, בעל מחזור כספי של מאות אלפי לירות אף במשק בינוני, מחייב ברמה הטכנולוגית הנוכחית מישוק כלכלי-מקצועי מדוקדק, אשר מתבסס על רישום רב. רישום זה חייב לספק את הנתונים הדרושים לניתוח וביקורת כלכלית שוטפים, כנהוג בכל מפעל בעל ממדי ייצור ומחזור אלה. אך בענף שלנו אין "מנהל" ולרשותו משרד עם מזכירות, אלא רכז, שותף לעבודה היומיומית, אשר עול האחריות המקצועית אינו מאפשר לו להתפנות לעיסוק משרדי, כפי שהיקפי המפעל בעצם מחייבים זאת. על כן צריך למצוא את הדרך להנחיל לעובדי הענף שיטות רישום